

Оксана КОВАЛЕНКО

кандидат історичних наук,
член-кореспондент АМСКП,
провідний науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України

УДК 342.95

**ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПОЛУЧЕНОГО
КОРОЛІВСТВА
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ
ТА ПІВНІЧНОЇ
ІРЛАНДІЇ**

© Коваленко О., 2017

Ключові слова: Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, вища освіта, адміністративно-правове забезпечення, стипендіальні програми, університет.

Стаття присвячена дослідженню досвіду правового забезпечення вищої освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Виокремлено основні питання адміністративно-правового забезпечення вищої освіти та науки Великої Британії. Зокрема, проаналізовано роботу структурних підрозділів університету, нормативні документи, якими керуються у своїй діяльності заклади вищої освіти. Розглянуто окремі складові принципи автономії університетів: академічна, фінансова, організаційна, кадрова, науково-дослідна. Проаналізовано стипендіальні програми університетів Великої Британії та їх вимоги до вступу в університети Англії.

Постановка проблеми та її актуальність. Динамічний характер розвитку економічних, політичних, соціально-культурних відносин диктує нові, більш високі вимоги правового забезпечення вищої освіти України. Існуючі суперечності правового забезпечення освіти і науки України вимагають пошуку оптимальних напрямів їх вирішення. В цьому аспекті особливої актуальності набуває дослідження зарубіжного досвіду правового забезпечення науки і освіти, організації освітнього процесу, підготовки професійних педагогічних та наукових кадрів. Система вищої освіти Великої Британії пройшла перевірку часом і вважається зразковою. Вона надає значні переваги та розкриває великі можливості для випускників, особливо нині, коли англійська мова є мовою міжнародного спілкування.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Прагнення України на сучасному етапі підвищити рівень життя своїх громадян і конкурентоспроможність держави через взаємодію вітчизняної системи освіти з європейськими освітніми структурами актуалізує проблему дослідження системи оцінки якості вищої освіти Англії. Адже головним джерелом економічного зростання та конкурентоспроможності в «еконо-

міці знань»усе більшою мірою стає виробництво не так товарів, як ідей і знань [7]. Проблеми освіти досліджували такі науковці Великобританії, як Е. Салліс [9] та Б. Роджер [7], а в Україні на сьогодні вивченням цих питань займається низка дослідників, серед яких: С. Вітвицька [4], М. Кісіль [2], Є. Матвіїшин, А. Неженцева [3] та ін.

Мета статті – дослідити прогресивні інновації у досвіді вищої освіти Великобританії, які б дозволили здійснити ефективні освітньо-наукові реформи, вдосконалити правове забезпечення освіти і науки України.

Виклад основного матеріалу. Після зрушень у реформуванні системи освіти України, зокрема прийняття Закону України «Про вищу освіту» у 2014 р., пропонується більш докладно поглянути на реформи, проведені, так би мовити, країною-авторитетом у справі надання освітніх послуг, оскільки вища освіта Британії ґрунтується на «університетській» традиції.

У Сполученому Королівстві більше сорока університетів. Оксфорд і Кембридж є провідними й найстарішими навчальними закладами, заснованими відповідно у XII і XIII ст. Найбільший на сьогодні Лондонський університет. Привабливими є також університети Единбургу, Лідса, Глазго, Бірмінгема, Ліверпуля та Брістоля. Система вищої освіти Сполученого Королівства складається з трьох основних видів освітніх установ: університети, коледжі та вищі школи, а також художні та музичні коледжі. Раніше було усунуто межу, що розділяла університети та політехнічні інститути, останні також отримали статус і титул університетів. Вища освіта Великої Британії чотириступенева: бакалаврат, магістратура, докторантура та наукові дослідження.

Ступінь бакалавра – базовий курс вищої освіти. Триває 3–4 роки, після закінчення курсу студенти отримують ступінь бакалавра гуманітарних наук, бакалавра природничих наук або інших галузей спеціалізації. У деяких університетах і коледжах вищої освіти після закінчення дворічного курсу навчання можна отримати диплом про вищу освіту (DipHE). У низці

університетів студенти зобов'язані пройти вступний курс перед початком навчання на бакалавра. При навчанні за програмою, у якій чергується теорія і практика, потрібен додатковий рік для проходження практики на виробництві. У деяких університетах є інтенсивні дворічні курси навчання, студенти яких займаються і протягом канікул.

Ступінь магістра. Надається в результаті 1–2 років навчання після закінчення бакалаврату. Програма передбачає навчання у галузі спеціалізації. У деяких випадках ступінь присуджується за результатами письмових іспитів, але кандидатам зазвичай необхідно представити та захистити дисертацію. Іноді магістерський ступінь (наприклад, в Імперіал-коледжі в Лондоні) присуджується на першому ступені вищої освіти після 4 або 5 років навчання.

Ступінь магістра філософії, доктора філософії. Третій ступінь вищої освіти присвячено виключно дослідницькій діяльності. Після 2 додаткових років навчання в університеті та успішного захисту дисертації присвоюється ступінь магістра філософії (Master of Philosophy MPhil). Через 3 роки подальшого навчання після завершення магістерської програми кандидат може представити дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії (Doctor of Philosophy – DPhil або PhD).

Наукові дослідження. Підвищений рівень докторського ступеня можуть здобути фахівці в галузі юриспруденції, гуманітарних та природничих наук, медицини, музики і теології після того, як здійснять певний обсяг дослідницької роботи. Цілком імовірно, що британські коледжі й університети визнають свідоцтва про освіту, отриману в Україні. Найпростіший спосіб з'ясувати це – зв'язатися з навчальним закладом. Якщо це неможливо, слід звернутися до найближчого відділення Британської Ради або написати до Національного Британського інформаційного центру офіційного визнання свідоцтв про освіту (NARIC). Якщо у вас уже є український диплом про закінчення вищого навчального закладу, майте на увазі, що його ака-

демічна кваліфікація займає проміжне положення між «A-levels» GCE і ступенем бакалавра. У британських навчальних закладах вступні вимоги дуже різні, отож з таким дипломом можна вступити і на другий, і на передостанній курс університету, і навіть на постдипломний курс для отримання ступеня магістра.

«Точкою відліку» модернізації освіти у Сполученому Королівстві стало прийняття Закону про освіту у 1944 р., хоча й стосувався він переважно шкільної освіти, проте набув значення загальнонаціонального акту та певною мірою привів до ладу систему освіти в цілому та визначив органи її управління, а також підготовка доповіді «комісії Барлоу» (1946), яка, своєю чергою, виявила невідповідність системи освіти соціально-економічним суспільним потребам. Час показував необхідність змін задля руху вперед, і в 1963 р. «комісія Робінса» визначила чотири пріоритети британської вищої освіти:

- спеціалізація навчання;
- введення загальнотеоретичної, не утилітарної складової в університетах, спрямованих на спеціальне навчання;
- забезпечення балансу між навчанням і науково-дослідницькою діяльністю;
- збереження «культурної», світоглядної функції університетів як інститутів соціалізації молоді.

Як наслідок країна отримала різке розширення сектору університетської освіти та створення державного сектору вищої освіти як альтернативи університетському. Ці зміни дозволяли як зберегти традиційну автономію університетів, так і адаптувати вищу школу до потреб сучасної на той час людини. Наведемо кілька фактів: у 60–70-х роках чисельність студентів зросла майже вдвічі (загальна кількість ВНЗ даного типу досягла 45 одиниць чисельності, а студентів, що отримували освітні послуги в них, налічували 259 тис. чоловік) [8].

Проте вже в 1989 р. Конфедерація британської промисловості в доповіді «За революційні зміни в рівнях кваліфікації» висунула своє бачення подальшого розвит-

ку рідної освіти, визначивши прерогативи її подальшого крокування задля задоволення потреб людини. «Британська система освіти та професійної підготовки потребує серйозних, якісних змін. Збереження й укріплення позиції держави у світі в умовах зростаючої конкуренції не може бути забезпечене частковими змінами. Сьогодні необхідні найрішучі дії». Пропозиції, викладені в доповіді «Цілі світового класу», були підтримані як зацікавленими сторонами, так і урядом. Таким чином у 1991 р. були сформовані національні цілі освіти та професійної підготовки. У 1992 р. було прийнято закон, що скасував систему, описану вище, а натомість увів єдину модель вищої освіти, надаючи політехнічним коледжам та іншим подібним чи еквівалентним закладам статусу університету [5].

У 1993 р. за сприяння уряду було створено Національну консультативну раду з цілей освіти та підготовки, котра мала проводити моніторинг цілей освіти, а також розробляти рекомендації щодо міри їх реалізації. У травні 1995 р. була створена Біла книга, де під назвою «Рух уперед» були зафіксовані оновлені рамки цілей, на котрих базується розвиток освіти та професійної підготовки Великої Британії.

Ось цілі, що мали бути досягнуті в освіті, станом на 2001 р.:

При досягненні 19-річного віку 85% молодих людей мали отримати загальний сертифікат про середню освіту рівня «С» чи вище, проміжну загальну професійну кваліфікацію чи національну професійну кваліфікацію другого рівня; 5% молодих людей при досягненні 19-річного віку мали отримати другий рівень компетенції у галузі комунікації, математики, інформаційних технологій; 35% з них мали отримати у віці 21 року третій рівень кваліфікації у зазначених ключових професіях; до 21 року 60% молодих людей мали отримати два загальних сертифіката про освіту рівня «А», загальну національну професійну кваліфікацію третього рівня [5].

У царині безперервної освіти маємо: 60% робочої сили повинні мати кваліфіка-

цію на рівні національної професійної кваліфікації третього рівня, просунутої національної професійної кваліфікації чи на рівні двох загальних сертифікатів про освіту рівня «А»; 30% робочої сили повинні мати професійну кваліфікацію, кваліфікацію у сфері управління чи академічну кваліфікацію на рівні національної професійної кваліфікації четвертого чи більш високого рівня; 70% усіх організацій, де працює 200 чоловік чи більше, та 35%, що наймають 50 чоловік і більше, мають стати інвесторами в розвитку людських ресурсів [1].

Отже, як бачимо, за десятиліття реформ система вищої освіти Великої Британії помітно змінилась – їй удалося трансформуватися з елітної, спрямованої на відтворення різних соціальних моделей, в ефективно функціонуючий механізм, орієнтований на потреби ринку праці.

Згідно з законодавством Сполученого Королівства існує три рівні навчання в університетах:

- **Undergraduate** – базова вища освіта. Вступ до університету після закінчення середньої школи, навчання протягом 3–4 років та отримання ступеня бакалавра (Degree of Bachelor);

- **Graduate** – повна вища освіта. Навчання протягом 1–2 років з отриманням ступеня магістра (Degree of Master);

- **Postgraduate** – навчання з отриманням ступеня PhD (Doctor of Philosophy), докторантура.

Процедура вступу на Undergraduate Level: Вступ до британських університетів здійснюється через централізовану приймальну комісію UCAS (Universities and Colleges Admissions Service). Абітурієнт самостійно або з допомогою подає заявку в дану організацію та вказує університети, у які бажає вступити. Потім абітурієнт отримує пропозиції від кількох університетів, вступає в листування з ними, надсилає необхідні для вступу документи та остаточно вибирає, до якого університету вступити. Процедура вступу займає кілька місяців.

Процес вступу до університету на **Graduate Level** та **Postgraduate Level** схо-

жий. На цей рівень навчання можна вступати після закінчення університету в іншій країні. Подача документів здійснюється безпосередньо вкілька обраних університетів. Як правило, майбутній студент повинен мати кілька років роботи після завершення університету, аргументувати, чому йому необхідне навчання саме в цьому університеті, та надати рекомендації. Навчання на **Graduate Level** можливе на стаціонарі, дистанційно та заочно. Студенти британських університетів мають право на роботу: 20 годин на тиждень протягом навчального року та повний робочий день під час канікул[6].

У вищенаведених законах про освіту та правових документах, якими керуються провідні університети Великобританії, зазначені стипендії та гранти Міністерства Сполученого Королівства та уповноважені адміністрації Шотландії, Уельсу і Північної Ірландії, а також самі навчальні заклади, фонди, великі корпорації та інші британські організації надають іноземним студентам різноманітні стипендії та гранти. Розподілом стипендій займається Британська Рада – міжнародна некомерційна організація, яка є представником Великої Британії у сфері освіти та культури.

Серед найвідоміших програм слід виділити такі:

Стипендіальні програми Чівнінг (Chevening Scholarships). Стипендіальні програми Chevening надають можливість отримати магістерський ступінь або виконати короткострокову дослідницьку роботу. Стипендія Chevening покриває витрати на навчання, проживання, вартість авіаперельоту та поточні витрати на термін від 3 до 12 місяців. Пріоритетними сферами вивчення є: державне управління (включаючи охорону здоров'я та планування міста); міжнародні відносини (включаючи питання міжнародної безпеки); політологія, політичні дослідження, права людини, громадянське, конституційне і міжнародне право; правозастосування; журналістика (друковані ЗМІ, теле- і радіомовлення); зміна клімату і дослідження довкілля (включаю-

чи сталий розвиток, захист навколишнього середовища, планування і менеджмент); енергетична безпека і поновлювані джерела енергії; наукові інновації, спрямовані на забезпечення сталого економічного розвитку, розвитку економіки й бізнесу, глобальної стабільності клімату; економіка.

Програми для аспірантів та докорантів, MBA (Master of Business Administrator). Основні програми, у межах яких розподіляються стипендії для навчання на ступінь магістра. Програма дослідницьких стипендій для іноземних студентів (ORSAS). Стипендію терміном на один рік надають випускникам університетів для проведення дослідницької роботи. Крім цього, велика кількість освітніх установ вищої школи надає власні стипендії.

Також наведемо **українську стипендіальну програму в університеті Кембриджа (Cambridge-Ukraine Studentships).** Програма фінансує навчання українців на одnorічному курсі магістратури в університеті Кембриджа за однією з 50 гуманітарних спеціальностей. Претенденти на стипендію повинні мати таку академічну освіту, що дає можливість навчатись у магістратурі, а також на високому рівні володіти англійською мовою. Мета програми – надати можливість безкоштовного навчання найбільш талановитій українській молоді, яка не може здобути таку освіту власним коштом.

Програма обміну для вчителів (Teacher's Scheme). Програму пропонує українським викладачам UK Border Agency спільно з асоціацією британських коледжів HMC Projects (Headmasters' and Headmistresses' Conference). Найбільше затребувані спеціальності – математика, інформаційні технології, дизайн, музика, малювання, фізичне виховання. Викладачі англійської мови також запрошуються до участі в програмі, проте бажано, щоб вони мали супутню спеціальність. Мета програми – дати іноземним учителям уявлення про філософію освіти в незалежних школах Великої Британії, допомогти їм зрозуміти британський спосіб життя та

покращити рівень володіння англійською мовою.

Стипендіальна програма Меморіального фонду Джона Сміта. Британська Рада (British Council) від імені фонду Джона Сміта пропонує взяти участь у стипендіальній програмі стажування. Її розраховано на 4 тижні. Програма включає вступний курс в Единбурзі; інтенсивний двотижневий курс у галузі політичних процесів держав розвинутої демократії; серію обговорень і зустрічей з професорами вищих навчальних закладів та адвокатами. Метою є продемонструвати, як формується і проводиться державна політика. Програма включає також восьмиденне індивідуальне стажування в низці державних і громадських організацій Великої Британії. Таким чином, вона спрямована на зміцнення та розширення розуміння учасниками демократичного процесу та ефективного управління, а також формування групи молодих і перспективних лідерів у різних країнах світу. Протягом стажування стипендіати мають підготувати власні проекти й продемонструвати їх на завершальному семінарі представникам Міністерства юстиції Великої Британії та Меморіального фонду Джона Сміта.

Висновки. Отже, вища освіта у Великій Британії передбачає використання різноманітних видів оцінювання студента, що є основою для об'єктивного оцінювання здібностей. Університети забезпечують високі стандарти вищої освіти в Великій Британії. Навчальні кафедри та факультети складаються не тільки з науковців, яким для підтвердження свого ступеня потрібно постійно проводити дослідження, друкуватися у тематичних виданнях, брати участь у міжнародних конференціях, але й спеціалістами з бізнесу. Вища освіта в Великій Британії надає доступ до найсучасніших знань та останніх новин в обраній галузі. Це забезпечується сучасним підходом британських вишів до освітнього процесу: налагодженими зв'язками з іншими навчальними закладами на різних континентах, постійна співпраця з різноманітними компа-

ніями та бізнесом. Такий розвиток вищої освіти системи Англії обумовлений насамперед міцними традиціями країни, великою зацікавленістю уряду у вихованні і гідно-

му навчанні своїх громадян. Певною мірою не можна відкидати фактор самостійності та індивідуальності навчальних закладів, особливо тих, які надають вищу освіту.

ЛІТЕРАТУРА

1. З Кембриджа з любов'ю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.kosmonews.com.ua/527](http://www.kosmonews.com.ua/527).

2. **Кісіль М. В.** Система зовнішньої оцінки якості вищої освіти в Англії / М. В. Кісіль // Нова парадигма : наук.-практ. журн. / гол. ред. В. П. Бех. – К. : НПУ імені М.П Драгоманова, 2005. – Вип. 53. – С. 32–38.

3. **Неженцева А. Є.** Проблема управління якістю освіти в університетах Великої Британії / А. Є. Неженцева // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. – 2014. – Вип. 6. – С. 177–180.

4. Образование и обучение в Англии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.edukation.com.ua.

REFERENCES

1. From Cambridge With Love [Electronic resource]. – Access mode : [http:// www.kosmonews.com.ua/527](http://www.kosmonews.com.ua/527).

2. **Kisil M. V.** System of external quality assessment of higher education in England / M. V. Kisil // New paradigm sciences. pr. J. / head. Ed. V. P. Bech. – K. : NEA behalf of M. P. Dragomanov, 2005. – Vol. 53. – P. 32–38.

3. **Nezhentseva A.Y.** The problem of quality management of education in universities of Great Britain / A.Y. Nezhentseva // Origins of educational skills: Collect. Vol. of Scient. Papers – 2014. – Vol. 6. – P. 177–180.

4. Education and training in England [Electronic resource]. – Access mode : www.edukation.com.ua.

5. About the Quality Assurance Agency for Higher Education [Electronic resource]. – Access mode: www.qaa.ac.uk.

6. **Brown R.** Quality assurance in higher education: The UK experience since 1992 / Roger Brown. – London ; N.-Y. : Routledge Falmer, 2013. – 201 p.

7. Quality Convergence Study. Self Analysis Document: UK (QAA). Executive Summary [Electronic resource]. – Access mode: www.qaa.ac.uk/public.

8. Quality assurance in higher education:anoverview. Academic quality handbook. Section 2. – [S. p.] : University of Aberdeen, 2015. – P. 5.

9. **Sallis E.** Total quality management in education / Edward Sallis. – Philadelphia; London : Kogan Page, 2014. – 155 p.